

TENÜHÎ, Ali b. Muhammed

kaside muhtemelen ona yanlışlıkla nisbet edilmiştir (Yâkût, XIV, 175). 2. *Kitâbü'l-Kavâfî* (Kahire 1975). Tenûhî'nin aruz ve fıkıhla ilgili iki eser daha yazdığı kaydedilmektedir (a.g.e., XIV, 163,165).

BİBLİYOGRAFYA :

Dîvânü'l-Kâdî et-Tenûhî el-Kebîr (nşr. Hilâl Nâcî, *el-Meurid*, XIII/1 içinde), Bağdad 1404/1984, neşredenin girişi, s. 31-74; *el-Müstedrek 'alâ Dîvânî'l-Tenûhî* (nşr. Hilâl Nâcî, *el-Müstedrek 'alâ şunnâ'î'd-devâvîn* içinde), Beyrut 1994, II, 307-312; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zeheb* (Abdülhamîd), IV, 229; Ebû Ali et-Tenûhî, *Nişvârü'l-muhâdara* (nşr. Abbûd eş-Şâlecî), Kahire 1391-93/1971-73, II, 140-141; VII, 203; Seâlibî, *Yetîmetü'd-dehr* (nşr. Ali M. Abdüllatif), Kahire 1352/1934, II, 336-337, 342, 346; III, 118, 170-175; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, XII, 77-79; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdebâ*, XIV, 162-191; İbn Hallikân, *Vefeyât*, III, 366, 368; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, III, 310; İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim fi men şannefe mine'l-Hanefiyye* (nşr. İbrâhim Sâlih), Beyrut 1412/1992, s. 45; Süyûtî, *Buğyetü'l-vu'ât*, II, 187; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 364; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-üdeb*, II, 446-448; İsmâ Muhammed Şebârü, *el-Kazâ' ve'l-kuğat fi'l-İslâm: el-'Aşrû'l-Abbâsî*, Beyrut 1983, s. 285-294; Hilâl Nâcî – İsmâ M. eş-Şantî, *el-Mu'cemü's-şâmil li't-türâsi'l-Arabiyyi'l-matbûc: el-Müstedrek I*, Kahire 1417/1996, s. 86; Hilâl Nâcî, "et-Tenûhî el-Kâdî", *Mu.AU*, IV, 661-667.

SONER GÜNDÜZÖZ

TENÜHÎ, Ali b. Muhassin
(علي بن المحسن النخعي)

Ebû'l-Kâsım Ali b. el-Muhassin
b. Ali et-Tenûhî es-Sagîr
(ö. 447/1055)

Kadı, edip ve hadisçi.

15 Şâban 355 (6 Ağustos 966) tarihinde Basra'da doğdu. Tenûhî es-Sagîr diye bilinir. Kadı olan babası Ebû Ali Muhassin, İmâmiyye'nin önde gelen fakih ve şairlerinden, Tenûhî el-Kebîr olarak da anılan ve çeşitli yerlerde kadılık yapan dedesi Ali b. Muhammed devrin önde gelen âlimlerindedir. Ali b. Muhassin başta babası olmak üzere Abdullah b. İbrâhim ez-Zeynebî, Ali b. Muhammed b. Saîd er-Rezzâz, Ali b. Muhammed Keysân ve Ebû Abdullah Hüseyin b. Muhammed el-Askerî gibi hocalardan ders aldı. Daha sonra Bağdat'a giderek dönemin en seçkin âlimlerinden Alemülhüdâ Şerîf el-Murtazâ'dan faydalandı, onun yakınları ve dostları arasına girdi. Büyük şair ve edip Ebû'l-Alâ el-Marrî ile dostluk kurup kendisinden yararlandı ve ondan rivayetlerde bulundu. Tenûhî ailede gelenek halini alan kadılık mesleğine intisap ederek Medâin, Azerbaycan, Beredân ve Karmısın gibi yerlerde bu görevi yürüttü. Zehebî, Mu'tezilî ve Şii tema-

yüllü olmasından dolayı Tenûhî'yi eleştiren Ebû'l-Fazl İbn Hayrûn ve Şücâ' ez-Zühelî'nin rivayetlerini naklettikten sonra Büveyhîler döneminde yaşayıp devlet hizmetinde bulunan bir kimsenin bunlardan kolay kolay kurtulamayacağını belirterek Tenûhî'yi savunur (*A'lâmü'n-nübelâ*, XVII, 650). Hatîb el-Bağdâdî de onu şehâdeti makbul ve hadis konusunda güvenilir bir kimse diye nitelendirir (*Târîhu Bağdâd*, XII, 77-79). Tenûhî 2 Muharrem 447 gecesine (3 Nisan 1055) Bağdat'ta vefat etti. Cenazesinde bulunduğunu belirten Hatîb el-Bağdâdî, Derbüttel semtindeki evinde defnedildiğini söyler. Resmî görevleri yanında eser telifiyle ve öğretimle meşgul olan Tenûhî'nin özellikle Bağdat'ta olduğu dönemde çok sayıda öğrenci yetiştirdiği ve bunların kendisinden hadis rivayet ettiği bilinmektedir. Öğrencileri arasında oğlu Ebû'l-Hasan Muhammed et-Tenûhî, Hatîb el-Bağdâdî, Şeyhüttâife Ebû Ca'fer et-Tûsî, Übey en-Nersî, Hasan b. Muhammed el-Bâkarhî, Hüseyin b. Muhammed ez-Zeynebî, Ebû Şücâ' Behrâm b. Behrâm ve Ebû'l-Kâsım b. Husayn sayılabilir.

Eserleri. Ahmed b. Hanbel'in *Kitâbü'l-Eşribe*'sinin râvisi olan Tenûhî'nin iki eseri bilinmektedir. 1. *el-Fevâ'idü'l-avâli'l-mü'erreha mine's-şihâh ve'l-ğarâ'ib. Kütüb-i Sitte*'de yer alan sahih hadislerle tek bir râvisi bulunduğu için garîb olarak değerlendirilmesine rağmen sahih kabul edilen on dokuzu hadis olmak üzere âlî isnadlı yirmi beş rivayetin ele alınıp incelendiği bir eserdir. Kitabın Muhammed b. Ali es-Sûrî tarafından tahrîc edilen beşinci cüzünü Ömer Abdüsselâm Tedmürî yayımlamıştır (Trablusşam 1406/1985). 2. *Leğâ'ifü'l-ahbâr ve tezkiretü üli'l-ebşâr.* İlki Hz. Peygamber'e, diğerleri Arap edip, şair ve ileri gelenlerine ait zarif ve ibret verici yüz haberi içeren bir eserdir (nşr. Ali Hüseyin Bevâb, Riyad 1413/1993). Tenûhî'nin Hz. Ali ile Hasan ve Hüseyin'i öven şiirlerinin, ayrıca hocası Şerîf el-Murtazâ'nın hayatı ve özellikleriyle ilgili bir telifinin bulunduğu belirtilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, XII, 77-79, 115; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdebâ*, XIV, 110-124; İbn Hallikân, *Vefeyât*, IV, 162; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XVII, 650-651; a.m.f., *el-İber*, III, 214; Abdullah Efendi el-İsfahânî, *Riyâzü'l-ulemâ' ve hiyâzü'l-fuzalâ* (nşr. Ahmed el-Hüseyinî), Kum 1401, IV, 184; Hasan es-Sadr, *Te'sisü's-Şî'a fi 'ulûmi'l-İslâm*, Beyrut 1401/1981, s. 107-108; A'yânü'l-Şî'a, VIII, 333; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), IV, 323; Şehîdî Sâlihî, "Tenûhî Şagîr", *DMT*, V, 121-122.

MUSTAFA ÖZ

TENÜHÎ, Ebû Ali
(أبو علي النخعي)

Ebû Ali el-Muhassin b. Ali
b. Muhammed el-Kâdî et-Tenûhî
(ö. 384/994)

Kadı, edip ve şair.

327 (939) yılında Basra'da tanınmış bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Tenûhî el-Kebîr olarak anılan babası Ali b. Muhammed ve Tenûhî es-Sagîr diye tanınan oğlu Ali b. Muhassin de meşhur birer âlim, şair ve kadı idi. Tahsiline Basra'daki âlimlerden ders alarak başladı. Burada Ebû Bekir es-Sûlî, Ebû'l-Abbâs el-Esrem ve Hüseyin b. Muhammed el-Fesevî gibi âlimlerin öğrencisi oldu. Ardından gittiği Bağdat'ta ilim adamları, edip ve şairlerle görüşüp onların meclislerine katıldı. Gulâmu Sa'leb, Ebû'l-Ferec el-İsfahânî ve Hâtimî gibi önde gelen âlimlerden ders okudu. İsfahânî'den *el-Eğânî* adlı eserini okutmak üzere icâzet aldı. Vezir Mühellebî tarafından Bağdat kadılığına tayin edilen Tenûhî (349/960) daha sonra Ahvaz, Askerimükrem, Harran, Cezîre-i İbn Ömer, Kûfe ve Musul gibi yerlerde kadılık yaptı. Kendisi Ahvaz'da iken (354/965) şair Ebû'l-Tayyib el-Mütenebbî ile görüştüğünü söylemektedir (*el-Ferec*, neşredenin girişi, I, 37-38). Bağdat'ta vezirlik makamında değişiklik olunca kadılıktan azledildi (359/970) ve servetine el konuldu. Üç yıldan fazla bir süre devlet görevinden uzak kaldı; bu süre zarfında daha çok Bağdat'ta bulundu ve Mısır'a seyahat yaptı. Tenûhî eski görevine tekrar getirilirse de Büveyhîler'den Adudüddeve'nin katında gözden düştü (370/981), hatta İmam Şâfî ve taraftarlarını kötülediği için hapse atıldı. Hayatının son yıllarını yalnızlık ve yoksulluk içinde geçirdi; 25 Muharrem 384'te (11 Mart 994) Bağdat'ta vefat etti. Zeki, okumaya düşkün, hâfızası güçlü ve güvenilir bir kişi olan Tenûhî başta hadis olmak üzere Arap dili ve edebiyatı, fıkıh, kelâm, mantık, hendese, aruz alanlarında geniş bilgiye sahipti ve İmâmiyye mezhebine mensup bir âlimdi. Ailenin diğer tanınmış şahsiyetleri gibi o da Mu'tezile düşüncesine meyletmiş olup eserlerinde bunun izleri görülmektedir. Tenûhî'nin yirmi bin hadis ezberlediği söylenmekte, teliflerinin dışında aruz ve fıkıh alanlarında da eserler yazdığı kaydedilmektedir. Teliflerindeki pek çok malzemeyi bazan şifahî olarak doğrudan İsfahânî'den, bazan onun râvilerinden, bazan da *el-Eğânî*'den almıştır. Başta Mütenebbî olmak üzere